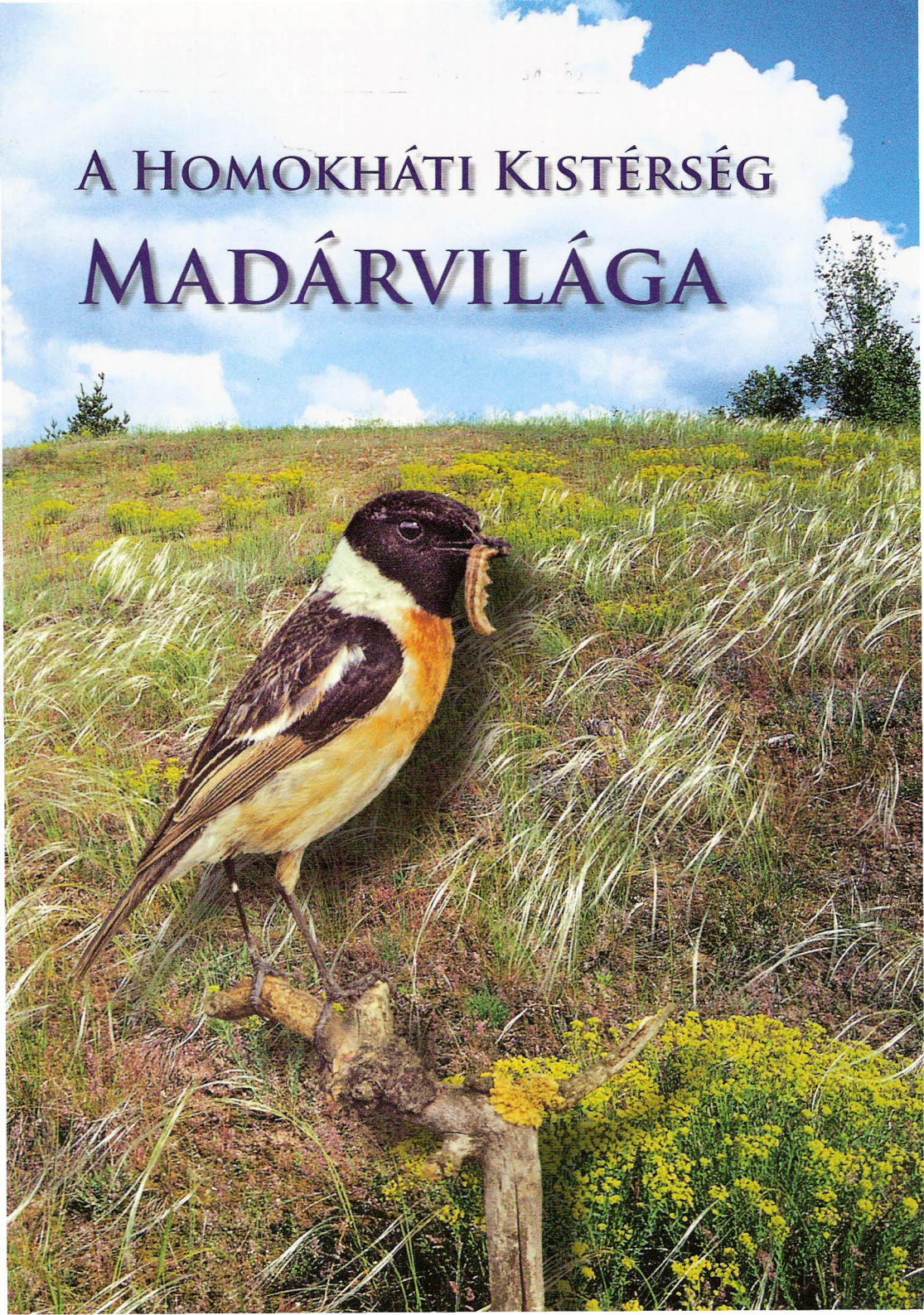
A Homokháti Kistérség
Madárvilága

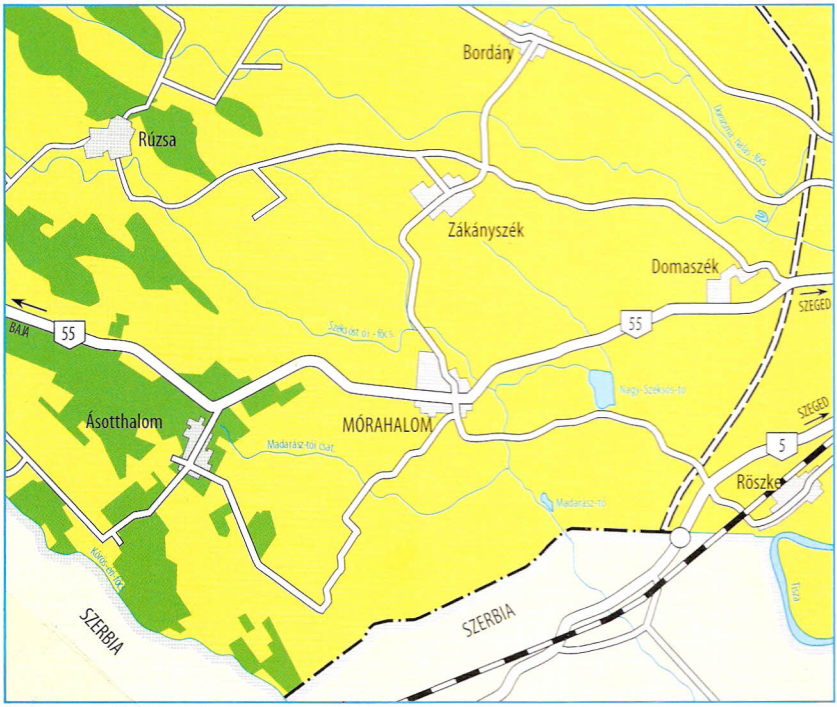

ÁSOTTHALMI
BEDŐ ALBERT
ALAPÍTVÁNY

6783 Ásotthalom
Kiss Ferenc krt. 76.

Tóth Menyhért Városi Könyvtár
42429
Mórahalom

© Cartographia Kft. Budapest, 2000. 660893

Szöveg: Andrési Pál Kép: Dr. Molnár Gyula
Címlap: Homokbucka a Süveg-Magyari erdőben (Fotó: Andrési Pál)
Lektorálta: Andrésiné dr. Ambrus Ildikó és dr. Molnár Gyula
Felelős kiadó: Andrésiné dr. Ambrus Ildikó
Kiadja: Ásotthalmi Bedő Albert Alapítvány, 6783 Ásotthalom, Kiss Ferenc krt. 76.
Telefon/fax: 62-291-522, E-mail: andresine.bedo@tiszanet.hu

A KIADVÁNY A CSONGRÁD MEGYEI KÖZGYŰLÉS TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT 2009-BEN.

591
A60

42429

Bevezető

A Homokháti kistérség a Duna-Tisza köze déli részén terül el. Egykor erdőssztyepp vegetáció jellemezte a tájat, amelynek átalakítása több ezer éve megkezdődött. A török hódoltság idején a vidék teljesen elnéptelenedett, majd a fátlan, füves pusztaság a következő évszázadokban lassan újra benépesült. A mezőgazdasági művelés, majd az 1805-től kezdődő erdőtelepítések következtében a természetes növénytakaró rohamos pusztulásnak indult. Természetközeli állapotú területek csak elszórtan maradtak fenn ott, ahol nem lehetett azokat gazdaságosan hasznosítani. Ezek elsősorban mélyebb fekvésű, csapadékos években akár nyár közepéig is vízborított területek voltak, amelyeket semlyékeknek neveznek. A kistérség jelentős része napjainkban mezőgazdasági művelés alatt áll. Keletről nyugat felé haladva a táj lassan emelkedik, miközben a talajok minősége romlik. Mindezt jól tükrözik az erdők, amelyekből a térség keleti felében alig található, míg a nyugati részeken jelenlétük meghatározó. Ásotthalom, Ruzsa és Öttömös területén kiterjedt erdők tenyésznek, amelyek közel kétharmada tájidegen erdei és feketefenyves. A nagy területű erdők, különösen ha más, lombos fafajokból álló öregebb állománnyal is rendelkeznek, kitűnő költő helyei az erdei madaraknak. A vizes élőhelyek területe az elmúlt évtizedekben rohamosan csökkent, egy részük aszályos években ki is szárad.

A kistérség madárvilágát számos szakember vizsgálta. Időrendi sorrendben az elsők között kell említeni Teodorovits Ferenc erdőmérnököt, a Királyhalmi Erdőőri Szakiskola igazgatótanárát, aki az 1800-as évek végétől kutatta környezetének madárvilágát. Megfigyelései eredményét rendszeresen megküldte a Magyar Királyi Ornithológiai Központnak, amelyeket az Aquila című évkönyvben közöltek Királyhalom *településnév* alatt. Emellett jelentős volt a *madárvédelmi* és a madárgyűrűző tevékenysége is.

Szeged környékének legjelentősebb, és legjobban feltárt madár élőhelye a szegedi Fehér-tó. A vidék egyéb területeinek madárvilágát alig kutatták. Kivételt képez a kistérség néhány területe, amelyek a múlt század második felében a szakemberek látókörébe kerültek. Ide tartozik az ásotthalmi Kiss Ferenc Emlékerdő, az Átokházi-tőzegbánya, valamint a mórahalmi Madarász- és Nagyszéksós-tó. A fenti területek madárvilágának kutatói közül Csizmazia György, Magyar Levente, Marián Miklós, Mihály László és Molnár Gyula munkásságát kell kiemelni. Napjainkban Andrési Pál, Gaskó Béla és Krnács György végeznek madártani megfigyeléseket.

Magyarországon az elmúlt közel egy évszázad alatt 400 madárfaj jelenlétét igazolták a szakemberek, amelynek közel fele a kistérségben is előfordult. Ezek közül Gaskó Béla 124 madárfaj költését tekinti bizonyítottnak. Részben a tervezett Kőrös-éri Tájvédelmi Körzettel kapcsolatos kutatásoknak köszönhetően a térség déli részén elterülő települések, Ásotthalom és Mórahalom területének madárvilága jobban ismert. A többi településről csak elszórtan találhatóak adatok a szakirodalomban. Összességében a kistérség madárvilága alig feltárt. A következő oldalakon 40 védett és fokozottan védett madárfajt mutatunk be élőhelyeik szerint csoportosítva.

Kis vöcsök – *Tachybaptus ruficollis*

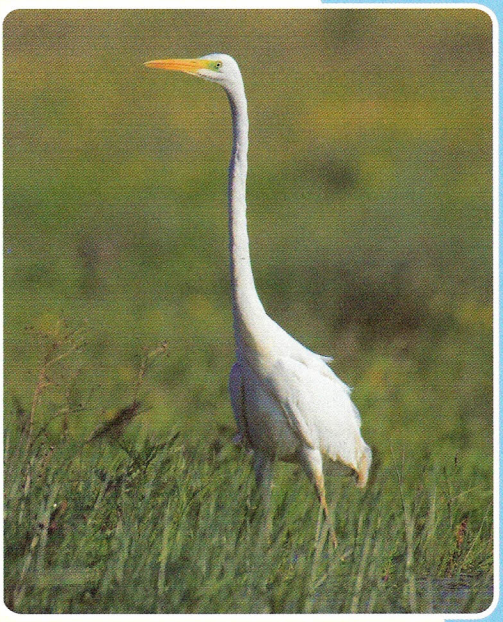
A legkisebb, egyben a leggyakoribb vöcsökfajunk. Nyári tollazata felül sötétbarna, az oldala világosabb színű. A csőre tövét élesen elütő sárgászöld folt díszíti. A lábujjait nem úszóhártya köti össze, helyette az ujjakon evezésre alkalmas bőrkaréj található. Kedveli a dúsabb növényzetű vízfelületeket. Gyékényesbe, vagy nádasba rejtett úszó fészkét vízi növényekből építi, amelybe 5-7 tojást rak. Ha a kotló madár eltávozik, a tojásokat a fészek anyagával betakarja. Táplálékát többnyire alámerülés közben, néha lebukás nélkül a felszínről szedi össze. A többi vöcsökfajhoz hasonlóan egyaránt fogyaszt növényi és állati táplálékot. Vonuló faj, a nyugat-európai és a mediterrán tájakon telel. Általában márciusban érkezik vissza, majd késő ősszel, novemberben vonul el. A térségben rendszeresen költ a Madarász-tavon, valamint az Átokházi-tőzegbányánál. Kisebb vízfelületeken, mesterséges víztárolókban is előfordulhat.

Törpegém – *Ixobrychus minutus*

A legkisebb termetű gémfélénk. A hímek háta és a fejtető fekete színű, szárnyán széles, vajszínű folt található. A tojó felül sötétbarna, alul sárgás alapszínű tollazata sávozottan mintázott. A dús növényzetű mocsaras, nádas területek fészkelő madara. Néha egészen kis területű nádasokban is megtelepszik. Rejtett életmódú madár, amely inkább alkonyatkor mozog. A nád között megriasztva többnyire nem száll fel, hanem testét kinyújtva mozdulatlanná merevedik. Gyakran költ nádasokban, ahol a fészkét nádlevelekből építi. Május második felében teljes 5-7 tojásból álló fészekalja. Vízi rovarokból, apróbb halakból álló zsákmányát lesben állva szedi össze. Vonuló faj, a telet Afrikában tölti. Későn, április végén érkezik meg, és szeptemberben elvonul. Rendszeresen költ a Madarász-tavon, de más vízfelületeken is megfigyelhető. Fokozottan védett faj.

Nagy kócsag – *Egretta alba*

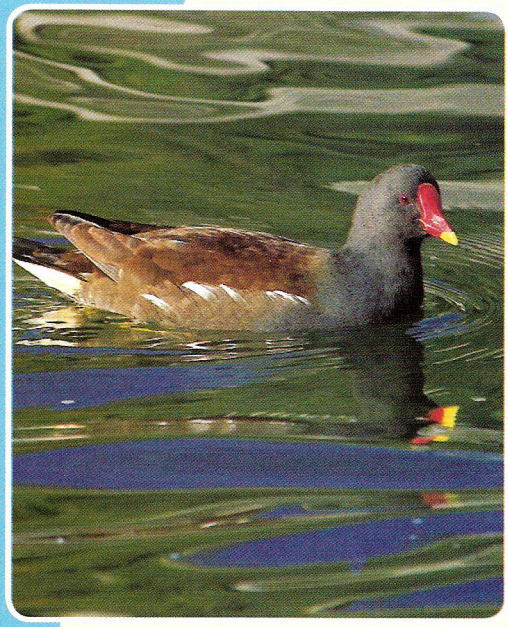

Nagytermetű, hófehér tollazatú gémfélénk. A múlt század közepén alig néhány helyen költött az országban. Ritkasága és szépsége miatt lett a hazai természetvédelem címermadara. Egykor csak a nagy kiterjedésű mocsarakban költött. Napjainkban a kisebb nádasokban és a halastavak szélesebb nádszegélyében is gyakran költ. Fészkét a sűrű, avas nád közé építi. Fészekalja 3-4 tojásból áll. Kisebb halakból, vízi rovarokból álló táplálékát többnyire sekély vizekben szedi össze. Egyre gyakrabban figyelhető meg mezőgazdasági területeken, ahol egerekre, pockokra vadászik. Vonuló faj, amely a Földközi-tenger mellékén telel. Korán, már márciusban megérkezik telelőterületéről, majd szeptemberben vonul el. Enyhébb teleken nagyobb számban áttelelhet. A térségben ritka fészkelő, amely korábban költött a Nagyszéksóstavon. 1-2 pár költése feltételezhető a Madarász tavon is. Év közben a vizes élőhelyeken rendszeresen megfigyelhető. Fokozottan védett faj.

Vörös gém – *Ardea purpurea*

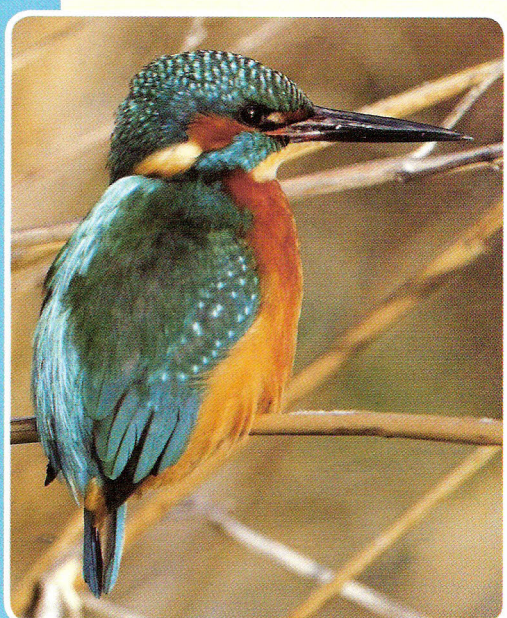

Termete kisebb, színezete sötétebb, mint a szürke gémé. A hátoldala és a szárnya sötétszürke, a nyaka és melle gesztenyevörös. Mocsarak, sűrű nádasok lakója. Előszeretettel költ laza telepeken, vagy páronként a nagyobb tavak avas, sűrű, nagy kiterjedésű nádasaiban. Május első felében rakja le 4-6 tojásból álló fészekalját. Elsősorban nádasokban és más, sűrű növényzettel benőtt sekély vízben zsákmányol. Táplálékának többsége vízi rovarokból, apró halakból, békákból, gőtékből áll. Vonuló faj, amely a telet a Földközi-tenger mellékén és Afrika északnyugati partvidékén tölti. Április elején érkezik vissza telelőhelyéről. A hazai állomány nagy része augusztus végén, szeptember elején vonul el. A térségben ritka fészkelő. Költési adatai a Madarász-tóról ismertek. A térség kisebb-nagyobb vizes élőhelyein év közben, leginkább a költések befejeződése után rendszeresen megfigyelhető. Fokozottan védett faj.

Vízityúk – *Gallinula chloropus*

Fogoly nagyságú vízimadarunk. Tollazata felül sötét olajbarna, alul kékesfekete. Oldalán fehér sáv húzódik végig, alsó farkfedőtollai is fehérek. Az öreg madarak csőre és homlokpajzsa piros színű. A kisebb – nagyobb állóvizek gyakori költő madara. Úszás közben a fejével bólogat. Zöld színű lábán hosszú ujjak találhatóak, amelyekkel a vízi növényeken ügyesen tud mozogni. Vízi növényekből épített fészkét sűrű, magas növényzet közé rejti. Fészekalja 7-10 tojásból áll. Elsősorban vízi rovarokkal és azok lárváival táplálkozik, de gyakran fogyaszt magvakat és zsenge növényi hajtásokat is. Vonuló faj. A telet Afrikában tölti, ahonnan április közepén érkezik vissza. A hazai állomány zöme októberben vonul el. A térség nagyobb vizes területein rendszeresen költ, így a Madarász-tavon, a Nagyszéksós-tavon és az Átokházi-tözegbányánál is. Alkalmanként kisebb vízfelületeken is megfigyelhető.

Jégmadár – *Alcedo atthis*

Kis, zömök termetű madár, amelynek a feje és csőre aránytalanul nagynak tűnik. Az egyik legszínesebb madarunk. A hátoldala smaragdzöld és azúrkék színekben pompázik. Fejoldala és testalja rőtes aranybarna színű. Apró lába élénkpiros. Folyók, nagyobb tavak mentén él. Rendszerint a vizek fölé nyúló faágon, nádszálon mozdulatlanul ülve lesi zsákmányát, amelyekre meredek zuhanással csap le. Néha a víztükör felett egy helyben szitálva vadászik. Elsősorban apró halakkal és vízirovarokkal táplálkozik. Felriasztva alacsonyan, a víz felett repül odébb. Vizek közelében található meredek partfalakba vájja költőüregét, amelybe 6-7 tojást rak. Az öreg madarak többnyire állandóak, a fiatalok gyakran kóborolnak, olykor nagyobb távolságokra is. Költ a Madarász-tó mentén, valamint az Átokházi-tőzegbányánál is rendszeresen megfigyelhető. A többi kisebb-nagyobb vízfelületen alkalomszerűen kerülhet szemünk elé.

Foltos nádiposzáta – *Acrocephalus schoenobaenus*

Ez a verébnél kisebb, karcsú termetű nádi énekesünk a leggyakoribb nádiposzáta. Tollazata olívbarna alapszínű, a hátoldala sűrűn mintázott. A fejét sárgásfehér szemsáv díszíti. A hazai nádasok, mocsarak, egyéb sűrű vízparti növényzet gyakori költő madara, amely ritkán gabonaföldeken is megtelepszik. Fészkét alacsonyan, az előző évi avas nádba, gyékényfoltba vagy egyéb, magaskórós növényzet közé építi. A fészek száraz fűből, gyökérszálakból készül. Fészekalja 4-6 tojásból áll. Tápláléka zömében kisméretű rovarokból, így levéltetvekből, pókokból tevődik össze. Vonuló faj, a telet Nyugat-Afrikában tölti. Tavaszi vonulása április első felében kezdődik. Ősszel a hazai állomány zöme már augusztusban elvonul. A térségben mindenütt költ, ahol nagyobb nádas található. A Madarász-tó és az Átokházi-tőzegbánya mellett számos egyéb területen költ, így az Ásotthalmi lápréten, a Bogárzó területén, valamint a Csipak-semlyéken is.

Nádirigó – *Acrocephalus arundinaceus*

A legnagyobb termetű nádiposzátánk. A hátoldala egyszínű barna, némi rozsdás árnyalattal, míg a test alsó része fehéres. A fejét sárgás színű szemsáv díszíti. Hazánkban a számára alkalmas élőhelyeken mindenütt gyakori. Költéséhez nem igényel nagy, összefüggő nádasokat. Csatornák keskeny nádasaiban éppen úgy megtelepszik, mint a nagyobb mocsarakban. Művészi fészkét 3-4 nádszálra fonja. 4-6 tojásból álló fészekalja május végén teljes. A párok egy része júliusban másodszor is költ. Elsősorban rovarokkal, pókokkal táplálkozik. Életmódja nem olyan rejtett, mint a kisebb termetű nádiposzátáké. Gyakran látható nádszálak hegyén. Messze hangzó, sajátos éneke miatt könnyen megállapítható jelenléte. A telet Afrika déli részének trópusi tájain tölti. Tavasszal április második felében érkezik vissza, és már augusztusban elvonul. A térségben a nagyobb nádasokkal borított területeken mindenütt előfordul.

Barna rétihéja – *Circus aeruginosus*

Nyúlánk termetű ragadozó madár. A hímek hátoldala sötétbarna, a testalja vörösesbarna, a szárnyak egy része és a farok szürke színű. A tojók csaknem egyszínű sötétbarnák, csak a fejük és válluk sárga. Alacsony röptére jellemző, hogy néhány szárnycsapás után hosszasan siklik. Tavak, mocsarak nagy kiterjedésű nádasaiban költ. A fészkét is nádból építi, amelybe 4-5 tojást rak. Madarakból, azok fiókáiból és kisemlősökből álló zsákmányát többnyire a talajról és a vízfelszínről szedi össze. A növényzet felett alacsonyan imbolyogva vadászik. A zsákmányát megpillantva enyhe csavarvonalban kapja azt el. Vonuló faj, általában március második felében érkezik meg és októberben vonul el. A telet Afrikában, a Szaharától délre tölti. A térség nagyobb nádasaiban mindenütt előfordul. Költ a Madarász-tavon, a Tanaszi-semlyéken, a Nagyszéksós-tavon, az Átokházi-tőzegbányában és az Ásotthalmi lápréten is.

Bíbic – *Vanellus vanellus*

A leggyakoribb, galamb nagyságú parti madarunk. Sötétbarna hátoldala fémesen, zöld és bíbor színekben csillog. A fejtető, a torok és a mell fekete, a hasa fehér színű. Fejét jellegzetes, felfelé hajló, fekete színű bóbita díszíti. Röptében szárnya széles, lekerekített. Kora tavasszal gyakran megfigyelhetjük vadul csapongó röptét, amelyet éles fordulatok jellemeznek. A vizenyős rétek, legelők mocsarak költő madara. Tavasszal a talajba kis fészekgödröt kapar, amelyet növényi szálakkal bél. Négy tojásból álló fészekalja gyakran már március végén teljes. Túlnyomórészt rovarokkal, pókokkal, férgekkel táplálkozik, de olykor magvakat, növényi részeket is fogyaszt. Vonuló faj, a telet Dél-Európában és az Atlanti-óceán partvidékén tölti. Tavasszal március első felében érkezik meg telelőterületéről, majd októberben vonul el. Csapadékos tavaszokon a térség rétjeinek gyakori költő faja, míg száraz tavaszokon ritka fészkelő.

Vadgerle – *Streptopelia turtur*

Kisebb, karcsú termetű vadgalamb. Vörösesbarna hátoldalát fekete pettyek tarkítják. Világos hasoldalán a nyaka és melle rózsaszínűen árnyalt. A nyak két oldalát fekete-fehér vonalak díszítik. Narancsszínű szemét piros bőrgyűrű emeli ki. Röpte gyors, szárnycsapásai erőteljesek. A nyílt, bokrokkal, fákkal, erdőfoltokkal tarkított tájakat kedveli. Szívesen telepszik meg erdők szegélyében, utak mentén, de kerüli a településeket. Fák ágaira épített fészke annyira laza, hogy a tojásokat alulról is lehet látni. Első költése május közepétől június közepéig tart. Fészekalja két tojásból áll. Magevő madár, amely rengeteg gyommagot fogyaszt. Napraforgó érés idején előszeretettel táplálkozik ennek magjával, amelyben nagyobb csapatai érzékeny károkat okozhatnak. Vonuló faj, a telet Afrikában, a Szaharától délre eső területeken tölti. Általában április végén érkezik, és szeptemberben vonul el. A zárt erdők kivételével a térség gyakori fészkelő madara.

Kuvik – *Athene noctua*

Kistermetű, tollfül nélküli bagoly. Szürkésbarna hátoldalát világosabb sávok és pettyek díszítik. Testalja szennyesfehér, amelyen hosszanti, barnás sávok találhatóak. Feje kissé lapított, szemöldöksávja összeér, emiatt tekintete kissé „mogorvának" tűnik. Szemei citromsárgák. A fákkal, facsoportokkal, tanyákkal tarkított nyílt területek madara. Olykor lakott területeken is költ. Faodvakban vagy épületek üregében, padlásán költ. Állandó madár. A párok gyakran éveken át együtt maradnak. Olykor télen is, majd februártól rendszeresen hallható jellegzetes hangja. Fészekalja 3-5 tojásból áll. Tápláléka rovarokból és apró rágcsálókból, így egerekből, pockokból áll. Rovarfogyasztása inkább a nyári hónapokban jellemző. Gyakran már szürkületkor is vadászik. A térségben elszórtan mindenfelé költ. Ásotthalmon költ a belterületen, a tanyavilágban több helyen, a lápréten, a Kiss Ferenc Emlékerdőben és a Bogárzóban is. Fokozottan védett faj.

Erdei fülesbagoly – *Asio otus*

Az egyetlen közepes termetű, hosszú tollfülű bagoly. Teste karcsú, arcrésze megnyúlt. Szemei narancssárga színűek. Rozsdássárga tollazatát sötét, hosszanti sávok és finom keresztvonalak díszítik. A fákkal, facsoportokkal tarkított mezőgazdasági területeken honos. A zárt erdőket kerüli, ezeknek csak a szegélyében fészkel. Fészket nem épít. Elhagyott szarka és dolmányos varjú fészkekben költ évente egyszer, fészekalja 5-6 tojásból áll. Az első tojásokat általában március második felében rakja le. Nappal a sűrű lombok között rejtőzik. Éjszaka vadászik. Táplálékának zömét élőhelyéből adódóan a mezei pockok alkotják. Emellett más kisemlősöket, olykor madarakat, főleg verebeket is zsákmányol. Ősszel és télen helyenként kisebb-nagyobb csapatokba verődve telel át. A térség leggyakoribb bagolyfaja, ám rejtett éjszakai életmódja miatt alig kerül szem elé. Költött a Tanaszi-semlyéken és az ásotthalmi Tanulmányi erdő szegélyében is.

Gyurgyalag – *Merops apiaster*

Talán ennek a rigó nagyságú madarunknak a legszínpompásabb a tollazata. A hátoldala gesztenyebarna és kénsárga, a melle és hasa kékeszöld, a torka ragyogó aranysárga, míg a faroktollai zöld színűek. Országszerte elterjedt faj, amely sehol sem gyakori. Lösz- és homokfalakba készíti költőüregét. Rendszerint telepesen fészkel. Fészekalja 6-7 tojásból áll. Rendkívül ügyes vadász, röpte gyors, fordulékony. Elsősorban repülő rovarokat zsákmányol, amelyeket száraz ágon ülve, lesből, vagy repülés közben is képes elkapni. Vadászata közben gyakran hallatja jellegzetes, bugyborékoló hangját. Vonuló madár, a telet Afrika trópusi részein tölti, eljuthat akár Dél-Afrikáig is. Viszonylag későn, május elején érkezik meg, és szeptember első felében vonul el. A térségben néhány helyen költ, így a Madarász-tó mentén és az Átokházi-tözegbányánál. Néhány párból álló költőtelepei másutt is kialakulhatnak. Fokozottan védett faj.

Szalakóta – *Coracias garrulus*

A legszebb hazai madarak egyike. Tollazatának alapszíne azúr- és türkizkék, míg a háta gesztenyebarna színű. Röptében feltűnő a fekete szegélyű ragyogó kék szárnya. Csóka nagyságú, ezért is nevezik több helyen kék csókának. Viselkedése inkább a gébicsekhez hasonló. Leshelyén, valamilyen kiemelkedő pontról kémleli zsákmányát, amelyeket innen felrebbenve, a fűbe lecsapva kap el. Elsősorban nagyobb termetű rovarokkal táplálkozik. A ritkás, facsoportokkal, öreg fákkal tarkított tájat kedveli. Nagyobb termetű harkályok által készített méretesebb faodúban költ. Fészekalja 4-5 tojásból áll. Vonuló madár, a telet Afrika trópusi tájain tölti. Későn, április végén érkezik meg, és augusztus végén, szeptember elején vonul el. A térségben a számára megfelelő élőhelyeken többfelé fészkel. Többek között költ a Madarásztó környékén, a Tanaszi-semlyék mentén és a Kiss Ferenc Emlékerdőben is. Fokozottan védett faj.

Búbosbanka – *Upupa epops*

Tarka tollazatú, rigó nagyságú madárfaj. Alapszíne világos rozsdabarna, míg a szárnya és a farka fekete-fehéren keresztsávozott. Jellegzetes ismertetője a legyezőszerűen széttárható tollbóbitája. Hosszú csőre lefelé hajló. A ligetes tájakat, öreg gyümölcsösöket, tisztásokkal tarkított erdőket kedveli. Költéshez rendkívül változatos helyeket használ. Előnyben részesíti az öreg fák odvait, és az épületek, téglarakások üregeit. Fészekalja 5-8 tojásból áll, amely május elején teljes. Rovartáplálékát a talaj felszínéről és a talaj felső rétegéből szedi össze. Gyakran fog földigilisztát és lótücsköt. Vonuló madár, a telet Afrika trópusi tájain tölti. Telelő területéről március végén, április elején érkezik vissza, és szeptember elején vonul el. A térségben elszórtan sokfelé megfigyelhető. A védett területek közül költ az ásotthalmi Bogárzó környékén, a Kiss Ferenc Emlékerdőben, a Madarász-tó és a Tanaszi-semlyék környékén is.

Mezei pacsirta – *Alauda arvensis*

A verébnél valamivel nagyobb közismert madarunk. Barna alapszínű tollazata sötéten mintázott. Testalja sárgásfehér, a mellét hosszanti sávok díszítik. Szélső faroktollai fehérek. A fején kicsi bóbita található. Megjelenése nem feltűnő, annál inkább éneke, amely az egyik legszebb a hazai fajok közül. Költési időszakban énekelve emelkedik a levegőbe, amelyet fenn egy helyben folytat. Ennek végén összecsukott szárnyakkal zuhan vissza. A földön, sűrű fűben fészkel, 4-5 tojásos fészekalja általában április közepén teljes. Elsősorban apróbb rovarokkal táplálkozik, de az őszi-kora tavaszi időszakban magokat és zöld növényi részeket is fogyaszt. Vonuló faj, a telet a Földközi-tenger mellékén tölti. Tavasszal az egyik legkorábban érkező madarunk. Gyakran már február közepén megérkezik. Általában októberben vonul el. A nagyobb réteken rendszeresen költ, így az Ásotthalmi-lápréten, a Bogárzó területén és a Tanaszi-semlyéken is.

Búbospacsirta – *Galerida cristata*

Zömökebb termetű, mint a mezei pacsirta. Fejét hosszú bóbita díszíti. Szürkésbarna hátoldala halványabban sávozott, mint a rokonáé. Testalja sárgásfehér, mellét hosszanti sávok díszítik. Rövid farka sárgásan szegett. A földön és a levegőben is énekel, de nem olyan dallamosan, mint a mezei pacsirta. A rövid fűvű rétek lakója. Évente kétszer költ. Talajmélyedésbe, vagy fűcsomó közé rejti fészkét, amelyet száraz fűvel bélel. Fészekalja 3-5 tojásból áll. Helyenként költ a nagyvárosok lakótelepein is, itt az épületek lapos tetején fészkel. Növényi és állati táplálékot egyaránt fogyaszt. Tavasztól őszig apróbb rovarokkal táplálkozik, míg ősztől tavaszig magokat, növényi részeket keresgél. Állandó madarunk, amely kemény teleken a lakott településekre húzódik be. A térség rétjeinek jellegzetes, kisebb számban fészkelő madara. Többek között költ az Ásotthalmi lápréten, a Bogárzó területén és a Tanaszi-semlyéken is.

Sárga billegető – *Motacilla flava*

Karcsú testű, hosszú farkú, madár. A billegetőkre jellemző, hogy mozgás közben a farkukat gyakran billegetik. A hímek háta olajzöld, a test alsó fele sárga, a fej felső része kékesszürke színű. A tojók színei tompábbak. Rendszerint nedves réteken, mocsaras helyeken telepszik meg. Kedveli a réteken átvezető csatornák közelségét. A rétek kiemelkedő növényei a hímek kedvelt éneklő- és őrhelyei. Fészkét fűcsomók, vagy más növények alá rejti. A fészek külső része fűszálakból épül, amit szőrrel, tollal bélel. Fészekalja 5-6 tojásból áll. Rovartápláléka rendkívül változatos. Egy részét a talaj felszínéről, vagy a fűben gyalogolva, más részét a levegőben szedi össze. Vonuló faj, a telet Afrika és Ázsia trópusi területein tölti. Telelő területeiről március végén érkezik vissza, és szeptember végén vonul el. A számára kedvező réteken sokfelé előfordul, így többek között az Ásotthalmi lápréten, az Átokházi tőzegbányánál, a Tanaszi- és a Csipak-semlyékeken.

Barázdabillegető – *Motacilla alba*

Karcsú testű, élénk viselkedésű madár. A háta szürke, a sapkája és melle fekete, arca és hasa fehér színű. A tojók színe a hímekhez hasonló, de fekete színei inkább szürkések. Hazánkban gyakori faj, amely előszeretettel telepszik meg emberi települések közelében és vizek mentén. Fészkét általában különböző építmények üregeibe, zugaiba, farakásokba rejti. A fészek külső része fű- és gyökérszálakból épül, a csészét szőrrel, tollal béleli. Fészekalja 5-6 tojásból áll. Örökösen mozgó madár, amely fel-felrebben, majd leszállva a fejét biccentgeti, és a farkát billegeti. Rovarzsákmányát a talajról és a levegőből szedi össze. Vonuló faj, amely a telet a Földközi-tenger mellékén tölti. Tavasszal az egyik legkorábban, március elején érkező madarunk. Ősszel szeptember-október hónapokban vonul el. A térség településeinek rendszeresen fészkelő madara. Költését megfigyelték az Ásotthalmi lápréten, a Madarász-tó mentén és a Tanaszi-semlyéken is.

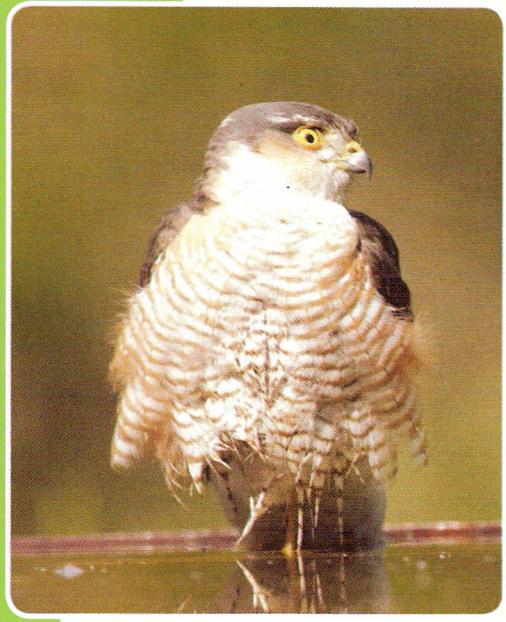
Cigánycsuk – *Saxicola torquatus*

Kicsi, zömök termetű, kurta farkú madárfaj. A hím feje és torka fekete, hátoldala sötét, melle rozsdavörös színű. A nyakát kétoldalt fehér folt díszíti. A tojó barnás alapszínű. Hazánkban gyakori fészkelő faj, amely a réteket, árokpartokat, bokrokkal tarkított domboldalakat részesíti előnyben. Száraz növényi anyagokból készült fészkét a talajon, a sűrű növényzet közé rejti. Fészekalja rendszerint 5-6 tojásból áll. Tápláléka különböző rovarokból, pókokból áll, amelyeket elsősorban a talajszintről szed össze. Rendszerint valamilyen kiemelkedő pontról, kóró hegyéről, kisebb bokorról vadászik. A repülő rovarokat olykor a levegőben kapja el. Vonuló faj. A hazai állomány Dél-Európában és Észak-Afrikában telel. Tavasszal március első felében érkezik, a zöme szeptemberben elvonul. A térség rétjeinek jellegzetes fészkelő faja. A védett területek közül költ az Ásotthalmi lápréten, a Bogárzó területén és a Tanaszi-semlyéken is.

Tövisszúró gébics – *Lanius collurio*

Kistermetű, kampós csőrű énekesmadár. A hím háta gesztenyebarna, testalja rózsaszínnel árnyalt fehér, míg a farka fekete színű. Kékesszürke fejét széles, fekete szemsáv díszíti. A kevésbé feltűnő tojó hátoldala fakó rozsdabarna. Sík- és dombvidékeinken a bokrosokkal, fákkal, erdősávokkal tarkított tájakon mindenütt előfordul, de a zárt erdőket kerüli. Fészkét sűrű bokrokba, alacsonyabb fák koronájába rejti. Fészekalja 5-7 tojásból áll. Elsősorban rovarokkal táplálkozik, de ritkábban kisebb termetű gerinceseket is zsákmányol. Mindig valamilyen kiemelkedő pontról vadászik, innen csap le a földre, vagy a fű közé. Gyakran fog repülő rovarokat is. Táplálékának egy részét néha tövisekre szúrja, magyar neve is innen ered. Vonuló madár, a telet Afrika középső tájain tölti. Tavasszal későn, április végén érkezik meg telelőterületéről, és többnyire szeptemberben elvonul. A térség megfelelő élőhelyein mindenütt költ.

Karvaly – *Accipiter nisus*

Kicsi, galamb méretű ragadozó madár. A tojó sokkal nagyobb termetű, mint a hím. Röptében rövid, kerek szárnyáról és hosszú farkáról ismerhető fel. A kifejlett madarak hátoldala sötétszürke, míg a melle és a hasa hullámos vonalakkal sűrűn keresztsávozott. A hím tollazata élénkebb, vörösesbarna színű. A csőrük kicsi, a szemük és a hosszú lábuk citromsárga. Sík- és dombvidékeink fenyveseiben, fenyőelegyes lomberdeiben és a facsoportokkal tarkított nyílt területeken egyaránt költ. Fészkét közepes magasságba építi vékony, száraz ágakból, fészekalja 4-6 tojásból áll. Vakmerő, ügyes ragadozó, amely mesterien siklik alacsonyan a fák és bokrok között. Főleg verebekkel, és más kisebb termetű madarakkal táplálkozik. A hazai állomány állandó, számuk télen északról érkező madarakkal bővül. A térség erdős, erdőfoltokkal tarkított területein mindenütt költ, így a Rívó erdőben és az Átokházi-tőzegbányánál is.

Héja – *Accipiter gentilis*

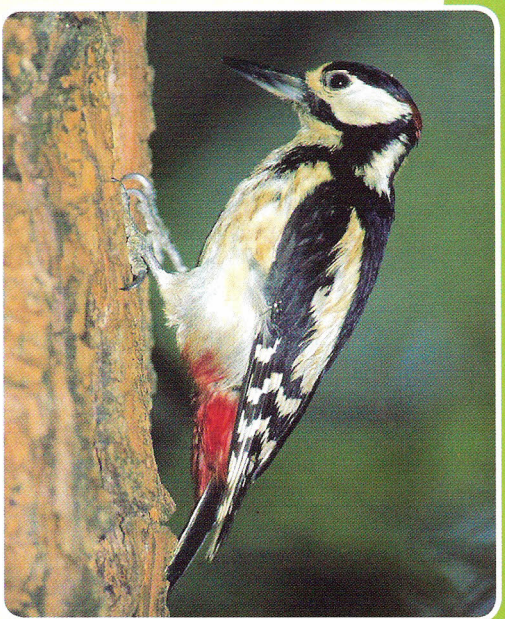
A karvalyhoz hasonló színezetű, de annál jóval nagyobb ragadozónk. A tojó itt is nagyobb méretű, mint a hím. A kifejlett madarak hátoldala sötétszürke, a mell és a has szürkésfehér színű, hullámos, sötétbarna harántvonalakkal mintázott. A szem felett széles, fehéres szemöldöksáv húzódik. A nagyobb, zárt erdőtömbök madara. Fészkét maga építi száraz ágakból. Fészekalja 3-4 tojásból áll. Vakmerő ragadozó, amely mesterien nyilallva kanyarog a fák, bokrok között, és meglepetésszerűen csap le zsákmányára. Táplálléklistája rendkívül változatos, emlősöket, madarakat egyaránt zsákmányol. Elsősorban rigó- és gerle nagyságú madarakkal táplálkozik, az emlősök közül gyakran fog mókust. Állandó madár. Kemény teleken a hazai állomány északabbról érkező példányokkal egészül ki. Kis számban költ a térség erdős részén. Ásotthalmon költ az Átokházi-tőzegbányánál, a Bogárzó környékén és a Tanulmányi erdőben is.

Kakukk – *Cuculus canorus*

Karcsú testű, hosszú farkú madár. A feje, háta és begye kékesszürke színű. Fehér melle és hasa sűrűn keresztsávozott. Szárnya keskeny és hegyes, röpte egyenes vonalú. Hazánkban mindenütt előfordul. Fészket nem épít. Aránytalanul kis tojásait más madárfajok fészkébe csempészi, fiókáit a gazdamadarak költik ki és nevelik fel. Egy fészekbe csak egyetlen tojást rak. Erdős területeken leggyakoribb gazdamadara a vörösbegy, míg nádasokban a nádirigó. Rovarevő faj, amely elsősorban hernyókkal táplálkozik. Gyakran zsákmányol a talajszintről is. Vonuló madár, a telet Afrika trópusi tájain tölti. Tavasszal április közepén érkezik meg telelőterületéről. Az öreg madarak szeptember első, a fiatalok a hónap második felében vonulnak el. Gyakran hallható, ritkábban látható madár. A térségben az erdős, nádas területeken mindenütt előfordul. Ásotthalmon gyakori az Átokházi-tőzegbányánál és a Tanulmányi erdőben is.

Nagy fakopáncs – *Dendrocopos major*

A leggyakoribb harkályfélénk. Sajátos életmódjára utal erős, véső alakú csőre és erőteljes lába. A farka támaszkodásra alkalmas. Fekete-fehér tollazatából feltűnő nagy, fehér vállfoltja és élénkpiros alsó farkfedői. Az öreg madarak sapkája fekete, a fehér arcoldalon fekete sáv húzódik a tarkóig. A fiatal madarak sapkája piros. Az erdős, facsoportokkal tarkított területeken mindenütt előfordul. A fák törzsében, saját készítésű odúban költ. Többnyire minden évben új odút vés. Fészekalja többnyire 6 tojásból áll. Rovarevő faj, amely költési időben inkább a fák felületén található rovarokkal táplálkozik. Az őszi-téli hónapokban zsákmányát a kéreg alatt keresgéli. Ebben az időszakban gyakran fogyaszt makkot és egyéb termést. Állandó madár, amely a téli időszakban a költőhely környékén kóborol. A térség erdős részein mindenütt előfordul. Ásotthalmon költ a Kiss Ferenc Emlékerdőben, a Rívó és a Tanulmányi erdőkben is.

Vörösbegy – *Erithacus rubecula*

Apró termetű, kerekded madár. Az öreg madarak hátoldala egyszínű olívbarna, homloka és melle élénk narancsvörös színű. A barna alapszínű fiatalok tollazata világosabb és sötétebb pettyekkel és sávokkal mintázott, és nincs rajtuk narancsvörös szín. Hazánkban a sűrű aljnövényzetű erdők, ligetek gyakori költő madara. A talajon, vagy annak közelébe, földi üregekbe, gyökerek közé rejti fészkét. A fészek alapja száraz növényi részekből készül. A csészét finom gyökerekkel, szőrrel béleli. Fészekalja 6-7 tojásból áll. Tavasszal és a költési időben szinte csak rovarokkal táplálkozik. Ősszel és télen sok bogyót, egyéb lágy termést fogyaszt. Vonuló faj, amely a telet a Földközi-tenger mellékén tölti. Tavasszal március második felében érkezik telelőhelyéről. Októberben vonul el. Egy részük enyhébb teleken áttelel. A térség erdős területein rendszeresen költ, így az Átokházi-tőzegbányánál, valamint a Rívó és a Tanulmányi erdőben is.

Fekete rigó – *Turdus merula*

Egyik legismertebb madarunk. A hím tollazata tiszta fekete, csőre és szemgyűrűje élénk narancssárga. A tojó hátoldala egyszínű sötétbarna, alul világosabb. Hazánkban gyakori költő faj. Eredetileg az erdőszélek, bokrosokkal tarkított területek madara volt. Napjainkban a városszéli kertekben és a városi parkokban is gyakori. Fészkét alacsony fákra, bokrokra, futónövények indái közé, épületek zugaiba rejti. Az építéshez fűszálakat használ. Évente 2-3-szor is költ, fészekalja 4-5 tojásból áll. Táplálkozása igen változatos. Költési időben rovarevő. A fiókáknak kezdetben hernyókat, gilisztákat, később már kitines rovarokat is hordanak a szülők. Ősszel és télen jelentős mennyiségben fogyaszt bogyós gyümölcsöket. A hazai fekete rigók egy része vonuló, amelyek a telet a Földközi-tenger mellékén töltik. Tavasszal márciusban érkeznek csapatai, majd szeptemberben vonul el. A városi madarak nagy része áttelel. A térségben mindenütt előforduló madár.

Barátposzáta – *Sylvia atricapilla*

Veréb nagyságú, de annál karcsúbbnak tűnő madárfaj. Hátoldala szürkésbarna, testalja hamuszürke színű. A hímek fejét fekete, a tojókét barna sapka díszíti. A legszebb hangú hazai énekeseink egyike. Hazánk sík- és dombvidékein egyaránt gyakori fészkelő. Mindenütt megtaláljuk, ahol költésre alkalmas bokrosokat, vagy egyéb sűrű aljnövényzetet talál. A fészkét többnyire egy méternél alacsonyabbra építi. Évente kétszer költ. Fészekalja általában 5 tojásból áll. Tavasszal és nyáron apróbb rovarokkal, pókokkal táplálkozik. Nyár végén gyakran fogyaszt bogyós gyümölcsöket. Különösen kedveli a fekete bodza termését. Vonuló madár. A hazai madárgyűrűzések adatai szerint a Közel-keleten telel. Április első felében érkezik telelőterületéről, majd szeptemberben vonul el. A térség megfelelő élőhelyein rendszeresen fészkel. Költ többek között az Átokházi-tőzegbányánál, a Kiss Ferenc Emlékerdőben és a Madarász-tó környékén is.

Őszapó – *Aegithalos caudatus*

Igen kisméretű, hosszú farkú madárfaj. Termete, valamint fekete, fehér és rózsaszínes tollazata alapján könnyű felismerni. Fekete csőre nagyon apró. Kedveli a bokros aljnövényzetű ligetes erdőket, a bozótosokat és a parkokat. Hazánkban gyakori költő faj. Zárt, mohából, zuzmóból épített, madártollakkal bélelt fészke észrevétlenül simul környezetébe. Évente egyszer költ, amihez már márciusban hozzákezd. Fészekalja 9-11 tojásból áll. Apró rovarokkal, pókokkal táplálkozik. Kis termetével légtornász módjára egyensúlyoz a legvékonyabb ágakon is táplálékot keresgélve. Állandó madár. A költési idő kivételével csapatosan, gyakran cinegékkel vegyes, laza csapatokban látható. Ha teheti, hosszabb repülésre nem vállalkozik, inkább fáról-fára száll. A térségben a megfelelő élőhelyeken mindenütt fészkel. Költ többek között a Rívó és a Tanulmányi erdőben, valamint a Madarász-tó környékén is.

Tóth Menyhért Városi Könyvtár
42429
Mórahalom

Széncinege – *Parus major*

A legismertebb cinegénk. Hátoldala szürkészöld színű, szárnyát fehér sáv díszíti. Feje és nyaka fényes fekete, arcfoltja fehér. Testalja citromsárga, a mellén és hasán hosszanti fekete sáv húzódik. Elsősorban az öreg lomberdőket kedveli, de mindenfelé költ, ahol természetes vagy mesterséges fészkodúkat talál. Ezek híján falrepedésekbe, csövekbe, postaládákba is fészket rakhat. Az alacsonyabban lévő költőhelyeket kedveli. Fészkét mohából építi, a csészét szőrökkel, tollakkal béleli. Évente kétszer költ. Fészekalja 6-13 tojásból áll, amely április közepén teljes. Tápláléka elsősorban rovarokból, pókokból áll. Fiókáit előszeretettel eteti hernyókkal. Tavasszal és nyáron a lombkoronában keresgéli táplálékát, míg ősszel és télen gyakran megfigyelhető a talajszint közelében is. Állandó madarunk. Télen szívesen jár a madáretetőkre, ahol napraforgóval, faggyúval lehet etetni. A térségben mindenfelé előfordul, az erdősebb területeken gyakoribb.

Kék cinege – *Parus caeruleus*

A széncinegénél kisebb termetű, odúlakó madár. A fejtető, a hát, a szárny és a farok égszínkék színű, a testalja citromsárga. Arcfoltja fehér, a szem vonalában vékony, kékesfekete sáv húzódik. Kékesszürke csőre rövid. Az öreg lomberdőket kedveli, de valamennyi széncinege által lakott élőhelyen megfigyelhető. A közös élőhelyen a fészkelési helyekért a két faj egyedei versenghetnek. Mivel az előzőnél kisebb termetű, ezért a szűkebb nyílású odúkat is képes elfoglalni. Előnyben részesíti a magasabban lévő költőhelyeket. Fészekalja 6-14 tojásból áll. A két cinegefaj táplálkozási szokásai is hasonlóak, ám kisebb termete miatt többet tartózkodik a vékonyabb ágakon. Állandó madár, amely télen más madárfajokkal vegyes csapatokat alkotva költőterülete közelében kóborol. Ilyenkor gyakran előfordul nádasokban is. A térségben mindenfelé előfordul, ahol megfelelő élő- és fészkelőhelyet talál, de ritkább a széncinegénél.

Meggyvágó – *Coccothraustes coccothraustes*

A legnagyobb termetű pintyfélénk. Szembetűnő testméretéhez viszonyítva nagy feje, feltűnő, igen vaskos csőre és rövid farka. Feje és háta gesztenyebarna, a test alsó része világosbarna színű. Torokfoltja fekete. Kékesfekete szárnyán széles, fehér szalag húzódik. Hazánk nagy részén előfordul, előszeretettel telepszik meg elegyes lomberdőkben. Kedveli a madárcseresznyét. Ahol ilyen fát talál, ott biztosan megtelepszik. Fészkét vékony ágakból építi, belsejét puha rostokkal béleli. Fészekalja többnyire 5 tojásból áll. Magevő madár, amely erős csőrével képes a kemény magokat is feltörni. Ennek ellenére fiókáit elsősorban rovarokkal táplálja. Télen rügyeket is fogyaszt, és rájár a madáretetőkre is. Vonuló madár, a hazai állomány zöme Dél-Európában telel. Télen nagy csapatokban kóborol, ilyenkor a helyben maradók száma kiegészül északról érkezőkkel. A térség erdősültebb területein fészkel, így a Rívó és a Tanulmányi erdőben is.

Zöldike – *Carduelis chloris*

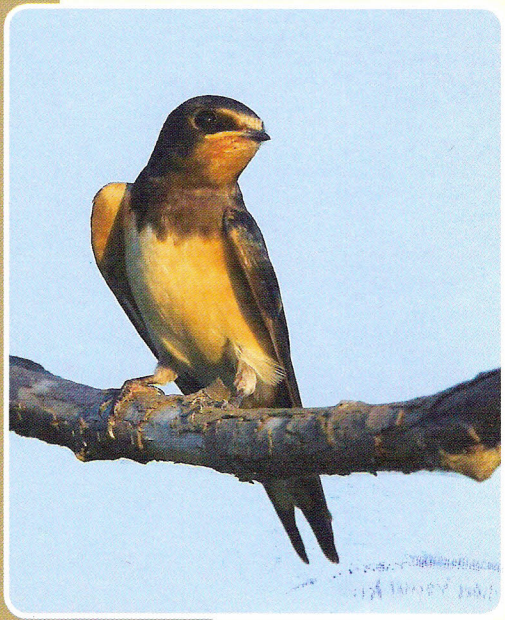

Veréb méretű madarunk. A hím tollazata olívzöld színű, a szárnyán és a farkán élénksárga foltok találhatóak. A tojó barnás árnyalatú, a foltjai is fakósárgák. Hazánkban elterjedt faj. Kedveli az elegyes erdőket, parkokat, kerteket. Szívesen fészkel tűlevelű fákon. Fészkét fűszálakból, vékony gyökerekből készíti, apró tollakkal béleli. Fészekalja általában 5 tojásból áll. Elsősorban magevő, főleg gyommagvakat, olajos magvakat fogyaszt. Fiókáit magvak és rügyek mellett néha különböző rovarokkal is táplálja. Télen madáretetőkön is megfigyelhető. A hazai állomány egy része vonuló. A telet az állomány többsége a Balkán-félszigeten tölti, de egy részük Dél-Európa nyugati felébe is eljuthat. A helyben maradók nagyobb csapatokba verődve kóborolnak. Számuk északról érkezőkkel egészül ki. A térségben gyakoribb, mint a meggyvágó. Költ többek között az Átokházi-tőzegbányánál, a Bogárzó területén és a Madarász-tó mentén is.

Fehér gólya – *Ciconia ciconia*

Egyik legismertebb madarunk. Feje és teste piszkosfehér színű, váll- és evezőtollai fénytelen feketék. Csőre és lába élénkpiros. Sík- és dombvidékeink költő madara, amely szinte kizárólag emberi környezetben fészkel. Hatalmas méretű fészkét villanyoszlopra, kéményre, fára építi. Ehhez először vastagabb, majd vékonyabb ágakat használ, a csészét gyepcsomókkal, tollakkal béleli. Fészekalja 3-5 tojásból áll, amely április második felében teljes. Elsősorban nedves, rövid füvű réteken táplálkozik. Zsákmánylistája igen változatos. Rovarok mellett kígyókat, békákat és apróbb halakat is fogyaszt. Vonuló faj, amely a telet Afrika déli és keleti részein tölti. Téli szállásáról március végén érkezik meg, majd csapatai augusztus végén hagyják el az országot. A térségben kis számban, elszórtan fészkel, többnyire a tanyavilágban. Többek között költ az Ásotthalmi lápréten, a Bogárzó területén, valamint a Tanaszi-semlyéken is. Fokozottan védett faj.

Füsti fecske – *Hirundo rustica*

Szinte mindenki által ismert madarunk. Teste felül fényesen csillogó kék, alul sárgásfehér. Homloka és torka élénk vörösbarna színű. Hosszú, karcsú farka mélyen villás. A leggyakoribb fecskénk, amely szinte mindig az ember közelében telepszik meg. Több évig használt, sárból és növényi szálakból tapasztott fészkét többnyire istállókban, ereszek alatt találhatjuk. Fészekalja 4-6 tojásból áll. Évente rendszerint kétszer költ. Röpte könnyed, nyilalló. Repülő rovarokkal táplálkozik. Az apró levéltetvektől a szúnyogokon át a nagyobb termetű lepkékig szinte mindent elfogyaszt. Vonuló faj, amely a telet Dél-Afrikában tölti. Első csoportjai március végén, április elején térnek vissza telelőterületeikről. A költések befejeződése után több százas, olykor ezres csapatokba verődik, majd augusztus végén, szeptember elején vonul el. A térségben a településeken és a tanyavilágban is jelentős, de egyre fogyatkozó számban költ.

Molnárfecske – *Delichon urbicum*

A másik ismert fecskefajunk. A felsőteste kékesfekete, míg az alsó hófehér. A hátoldalán feltűnő fehér farkcsík található. A farok a füsti fecskéhez viszonyítva kevésbé villás. Hazánkban mindenütt elterjedt, ám az emberi településekhez ragaszkodó faj, igazi városlakó. A nagyobb városok központjaiban is költ. Sárból rakott fészke zárt, csak a felső részén található bejárónyílás. Évente rendszerint kétszer költ. Első fészekalja 4-5 tojásból áll, amely májusban teljes. Másodköltése gyakran szeptember végéig elhúzódhat. Elterjedése és táplálékának összetétele nem függ az állattartástól. Apróbb rovarokra, így levéltetvekre és legyekre a magasabb régiókban vadászik. Vonuló faj, a telet Afrikában, a Szaharától délre eső területeken tölti. Általában április közepén érkeznek meg vonuló csapatai. Ősszel nagyobb csapatokba gyülekezik. A fecskék közül a legkésőbb, szeptember végén vonul el. A térség településein kisebb számban költ.

Házi rozsdafarkú – *Phoenicurus ochruros*

Kistermetű, karcsú testű madárfaj. A hím feje és melle fénytelen fekete, a háta sötétszürke színű, a szárnyfoltja fehér. A tojó tollazata barnás árnyalatú. A fiatalok tollazata barnásan pettyezett. Mindkét nem faroktollazata élénk rozsdavörös, melyet gyakran rezegtet. Hazánkban a települések gyakori fészkelő faja. A nagyvárosok belső kerületeiben is megél. A hímek a költési időszakban a háztetőkön, kéményeken, vagy más kiemelkedő ponton rendszeresen énekelnek. Fészkét különböző üregekbe, épületzugokba, gerendákra építi. Évente rendszerint kétszer költ, fészekalja 4-5 tojásból áll. Apróbb rovarokból, pókokból álló zsákmányára többnyire valamely kiemelkedő pontról csap le, de gyakran táplálkozik a talajon is. Vonuló faj. A hazai állomány valószínűleg Dél-Európában telel, ahonnan március második felében érkezik vissza. Ősszel szeptember-október hónapokban vonul el. A térség településein rendszeresen költő faj.

Tóth Meny... ...lyvtár
42429
Mórahalom

